זייטן [illegible]

Radom, dnia 20 LIST. 1931 r.

ראַדאָם, פרייטאג י' כסלו תרצ"ב

Redakcja i Administracja
Radom, Szwarlikowska 20

Oddział w Kielcach.

אַנאָנסען - פּרייזן:
איין מילימעטער שורה: פאַרן טעקסט 40 גר.
„ „ „ אין „ 60 „
„ „ „ נאָכ'ן „ 25 „
די 1-טע און לעצטע זייט ענטהאַלטען 8 שפּאַלטען
„ אין טעקסט 4

ראַדאָמער-קעלצער לעבען

דער חשוב'ער פאמיליע שטיינבאַך
צום תנאים שרייבען פון זייער ליבען זוהן
בערנאַרד מיט פרייל ראָניאַ גאָלדצמאַן (אויס קאָמצעל)
ווינשען מיר א הארציגען מזל-טוב
איהר זאָלט פון זיי האָבען פיעל נחת.
משה פעלדמאַן און פרוי.

Z okazji zaręczyn
p. Felicji Djament z p. Emilem Grosfeldem
życzymy blask szczęścia w przyszłości na nowym pożyciu
Kormanówna, Hirszenhorn, Bergman.

צו דער פערלאָבונג
פון אונזער זוהן און ברודער
עזריאל גראָספעלד מיט פרל. פעלא דיאַמענט
ווינשען מיר, אז ליבע און גליק
זאָלען זיין זייערע אייביגע לעבענ'ס-בעגלייטער
פאָטער אברהם גראָספעלד,
שוועסטער און שוואגער גאָלדפאַרב,
שוועסטער און שוואגער צוקערמאַן
ברודער און שוועגערין גראָספעלד
און קוזין מאַניעק גראָספעלד.

א הארציגען מזל-טוב דער פאַמיליע
קאַץ צו דער האָכצייט פון
זייער ליבע טאָכטער רוזשע מיט ה'
איזאַק אייזערנער
פאַמיליע שאַפּיר.

א הערצליכען גליקווינש
מיין פריינדין
רוזשע קאַץ
צו איהר חתונה מיט ה'
איזאַק אייזערנער
מאַקס שאַפּיר

Biuro Próśb,
Odwołań i windykacji p. f. „REKORD"
RADOM, ul. Rwańska Nr. 21 I p.
załatwia następujące sprawy:
Podania, skargi i opozycje do sądów, do władz administracyjnych, wojskowych i do wszystkich urzędów państwowych i komunalnych,
Odwołania do urzędów i izb skarbowych, wszelkiego rodzaju umowy i kontrakty, patenty, jak również sprawy paszportowe;
Windykację należności otwartych i za protestowanych weksli zarówno miejscowe, jak i z całej Polski.
Korespondencję handlową w języku polskim i w obcych językach.
Zakłada buchalterję i sporządza bilanse.
Przepisuje na maszynach wszelkie dokumenty.

Złoty medal na wystawie w Katowicach 1927r.
General. przedstawicielstwo na okręg kielecko-radomski
DOM KOMISOWY **M. CUKIERMAN** KIELCE
ul. Sienkiewicza 29, Telefon 455.

Dr. S. HERTZ
אַקושעריע און פרויען-קראַנקהייטען
האָט זיך איבערגעצויגען
אויף לובלינער 34 — (פראָנט, I שטאָק.)

חלוקי דעות ארום די נייע פעראָרדנונג וועגען די יודישע קהלות

אין פאריגען נומער האבען מיר געבראנגט אנ'ארטיקעל פון ה' הארטגלאס, וועלכער האט אבער מיט זיין הסכמה צו דער נייער פעראָרדנונג ארויסגערופען א גרויסע מיינונגס-פערשידענהייט אין דער פראווינצער פרעסע.

היינט גיבען מיר א ארטיקעל וואס איז געגען ה' הארטגלאס און דאס איז די „טשענסטאכאווער צייטונג" וועלכע שרייבט:

„דער געוו. דעפוטאט ה' הארטגלאס אין זיין ארטיקעל „נישט דאס איז דער עצם" (היינט נומ. 260) שרייבט, אז די נייע פעראָרדנונג וועגען עטאט-שטייער „וועט א סוף מאכען צו דעם ווילקיר פון פערשידענע קהלה תקיפים". אז זי „וועט נישט דערלאזען, אז די שטייערען זאלען ארויפגעלעגט ווערען דורך די פערשידענע שאצונג'ס-קאמיסיעס וואס בעזונדער אין די קליינע שטעדטלעך האנדלען זיי לויט די סימפאטיעס און אנטיפאטיעס פון זייערע מיטגלידער, „דורך בעקאנטשאפטען, פראטעקציעס און אפילו דורך דירעקטע אדער אונדירעקטע לאפובקעס".

דאס מיינט, אז די קהלות האבען זיך נישט גוט געפיהרט און דעריבער איז ה' הארטגלאס צופרידען מיט דעם וואס די מאכט האט די קהלות געשטעלט א געוויסע נארמע, א אנגעצייכענטע ליניע לויט וועלכער דער עטאט זאל גענומען ווערען.

געוויס קענען מיר ביי קיין פאל נישט מסכים זיין מיט די אויספיהרונגען פון ה' הארטגלאס, וועלכער הויבט אן פון דער צווייטער זייט. עס איז פשוט נישט פערשטענדליך פארוואס ער זעהט נישט דעם גלייכען וועג און ער אפעלירט נישט צו די פערשידענע קהלות, אז זיי זאלען אוועקווארפען די פארטיי-אמביציעס און די פריוואטע כבוד-אינטערעסען, נאר זיי זאלען ארבייטען ערליך און געוויסענהאפט, און אנשטאט דעם איז ה' הארטגלאס מצדיק את הדין און זאגט, אז די אויפזיכטס-מאכט האט גוט געטוהן וואס זי בעשרענקט אונזערע רעכט.

מיר האלטען, אז דאס איז נישט דער ריכטיגער וועג, אז די לאגע אין די יודישע קהלות וועט זיך דורך די נייע בעשרענקונגען געוויס נישט פערבעסערען און מיר טארען בשום אופ'ן נישט זיין גלייכגילטיג צו דעם וואס מען נעמט אונז אוועק אונזערע רעכט, וואס מען לאזט אונז נישט טהון מיט אונזער געלד דאס, וואס מיר געפונען פאר נויטיג און וויכטיג.

מיר קענען נישט מסכים זיין אויפ'ן בעשרענקען אונזער קהלה, אז זי זאל זיך נישט טארען פערנעמען מיט קיין סאציאלע הילף.

דאס זעלבע איז דאך מיט'ן יודישען קולטור-וועזען וועלכעס ווערט נישט סובסידירט נישט דורך דער רעגירונג און נישט דורך די קאמונאלע זעלבסט-פערוואלטונגען, און אווי איז דאס מיט אונזערע יודישע פילאנטראפישע אנשטאלטען, וועלכע בעקומען נישט קיין אלגעמיינע שטיצע, און אויב די קהלה, די העכסטע יודישע רעפרעזענטאנץ וועט די אנשטאלטען נישט טארען אויסהאלטען. אויב זי וועט צו דעם צוועק פון דער יודישער בעפעלקערונג קיין געלד נישט טארען נעמען, וועלען די אלע דורך אזויפיל מיה און ארבייט נעבויטע אנשטאלטען זיך מוזען שליסען און אויפהערען פון עקזיסטירען, און וואס וועט ווערען פון די אומגליקליכע וואס האבען בעקומען זייער שטיצע ביז'ן היינטיגען טאג פון די אלע עקזיסטירענדע קולטורעלע און וואהלטעטיגע אנשטאלטען?

מיר האבען אנגעוויזען, אז א גרויסען שולד אין די רעזולטאטען האבען געהאט די פערשידענע אינטערווענצען וואס זענען פארגעקומען מצד די וואס שטעהען נאהענט צו די רעגירונגס-ספערען, און איצט האבען זיי בעקומען זייער לויהן, דאס נייע געזעץ איז געמאכט געווארען אהן זייער וויסען, און זאגאר געגען זייערע אינטערעסען, ווי למשל, דאס וואס די שחיטה געהט איצט שוין אפיציעל איבער צו דער קהלה, געגען וואס די אגודה האט אזוי העפטיג געקעמפט אין אלע קהלות איבערהויפט אין ווארשא, און בעזונדער וועלען זיי דאך אין די קהלות וואו זיי האבען א מעהרהייט אויך גארנישט קענען אויפטהון. ה' הארטגלאס איז צופרידען פון דעם וואס די אגודה וועט לויט'ן נייעם געזעץ זיך נישט קענען נוקם זיין אין די ציוניסטען און זיי בעשטייערן מיט גרויסע עטאטען. אבער דאס איז אזוי ווי מען זאגט „א נקמה אין די וואנצען אז דאס הויז ברענט". דאס איז טאקי א שטיקעל נחמה. אבער דערווייל געהט די קהלה אונטער, און פון אלעם ווערט א תל.

עס איז קיין ספק נישט אז די איניציאטיוו וואס די ווארשאווער קהלה האט אויף זיך גענומען איז א ריכטיגע, אבער פארוואס זענען געווען גערופען נאר פון וואיעוואדסקע שטעדט? פארוואס האט מען נישט גערופען ווייניגסטענס פארשטעהער פון די אזוי גערופענע גרויסע קהלות, צי האבען די איניציאטארען מורא געהאט, אז זיי וועלען הערען אזעלכע ווערטער וואס וועלען זיי נישט שמעקען?

אמת, דער צוזאמענפאהר האט בעשלאסען צונויפצורופען א בעראטונג פון אלע יודישע קהלות אין פוילען. און די דאזיגע קאנפערענץ זאל ערשט ארויסזאגען איהר ענטגילטיגען בעשלוס וועגען דער דאזיגער פראגע. אבער אויך דא איז מען בעגאנגען א פעהלער מיט דעם וואס די קאנפערענץ איז אפגעלעגט געווארען אויף 2 חדשים, ביי אזא בדענענדע פראגע דארפט מען נישט פערשיבען דאס, וואס מען טראכט צו טהון, און לויט אונזער מיינונג דארפען דא נישט זיין אזעלכע גרויסע הכנות וואס זאלען דויערן גאנצע דריטהאלבען חדשים.

אבער ווי זאגט מען דאס, בעסער שפעטער ווי קיינמאל נישט, עס איז גאנץ ריכטיג וואס אזא קאנפערענץ ווערט צונויפגערופען. מען דארפט גאר זיך בעמיהען, אז די קאנפערענץ זאל זיין דער איינהייטליכער געמיינזאמער אויסדרוק פון פוילישען יודענטום, ווארום אנדערש וועט מען זיך מיט איהרע בעשלוסען נישט רעכנען."

י. פ.

אדוואקאט און רוויזע

קאמעדיע אין 3 אקטען פון יעזשי שאניאווסקי

געשפיעלט דורך דעם פוילישען „רעדוטא"-אנסאמבל

מיט קאראל אדווענטאוויטש בראש איז „ראזמאיטאשטשי"

מיט א גרויסע פעראינטערעסירונג בין איך דאנערשטאג דעם 12/XI ד. ח. געגאנגען אין טעאטער אויף דער „רעדוטא"-פארשטעלונג, זייענדיג אויך זעהר נייגעריג צו זעהן אין דער פול-ראל איינעם פון די אויסגעצייכענטע פוילישע ארטיסטען קארל אדווענטאוויטש, וועלכער איז דעם טעאטער-פובליקום אין ראדאם גוט בעקאנט פון זיינע פרעכטיגע קרעאציעס אין איבסענס, סטרינדבערג'ס ווערק.

איך האב געהאפט צו זעהן א אינהאלטסרייכע טעאטער-פארשטעלונג פון דעם „רעדוטא"-אנסאמבל, וועלכער איז געווען נישט לאנג פון די בעסטע פוילישע פראווינץ-טעאטערען, אונטער די אנפירונג פון יוליוש אסטערווא, און געהאט אין דער טעאטער-וועלט א גוטע מארקע צוליב זיין קינסטלערישע פארם און רעפערטואר.

ווי ענטוישט בין איך אבער געווארען דערזעהענדיג אויף דער ביהנע א צוזאמענשטעל פון ארטיסטען-דילעטאנטען צווישען וועלכע אדווענטאוויטש האט זיך אויך פערלוירען, און דער 3-אקטיגער פארשטעלונג, וועלכע דער אויטאר שאניאווסקי האט צוליב אונבעוויסטע סבות אנגערופען דורכאויס „קאמעדיע".

די פיעסע איז נישט נאר ווייט פון א דורכשניטליכע קאמעדיע, זי איז אבער ווייט פון א מעסיגע לעבענס-פיעסע מיט א אינהאלט, וועלכער זאל קענען פעראינטערעסירען דעם עולם אין 3 לאנגע אקטען, און מיט וועלכע דאס „רעדוטא" טעאטער האבענדיג א געוויסע ערנסטע בעציהונג צו קונסט, האט זיך בעדארפט צו בעווייזען. דער אומגליק איז נעבעך, אז אין די לעצטע יאהרען לעגט מען ווייניג אכט אויף די קינסטלערישע זייט פון די פיעסען, מ'נעמט נאר א מעהר, אדער ווייניגער פערעקלאמירטע אין ווארשא פיעסע, מ'שטעלט צוזאמען אויף דער גיך א אנסאמבל פון ביליגע אקטיארלעך, מ'גיט א קאמפאקט קעפל אויף דעם גרויסען אפיש און יאזדא אויף דער פראווינץ. נאר נעהנטער צו דעם ענין.

דער יונגער אויטאר שאניאווסקי בעווייזט אונז א סך פערשידענע טיפ'ן, וועלכע דערשיינען און פערשווינדען פון דער ביהנע אהן א פארוואס און צוליב וואס? עס איז אויך אין דער פיעסע פארהאן א גרויסער איבריגער באלאסט פון לאנגע מאנאטאנע דיאלאגען, (2 אקט) וועלכע מ'האט געדארפט שטרייכען לטובת דער גאנצקייט. דער הויפט-אינהאלט איז זעהר ראמאנטיש, אבער גאר פאר יונגע עגזאלטירטע מיידלעך, וועלכע קענען זיך קוויקען מיט דעם הויפט-העלד פון דער פיעסע, א אדוואקאט, (אדווענטאוויטש) וועלכער האט שוין זייט 10 יאהר אוועקגעווארפען זיין פערטיידיגונגס-פראקטיק און פערנעמט זיך מיט'ן פלעגען פון רויזען, און ער דערגרייכט אין דעם אזוי ווייט, אז ער בעקומט אזש די גרעסטע אויסצייכנונג אויף א בלומען-אויסשטעלונג פאר די שענסטע דורך איהם געפלעגטע רויז. עס איז אויך פארהאן דעם אדוואקאט'ס פרוי (געשפילט זעהר שלעכט) אין וועלכער ס'איז פערליעבט דעם מאנ'ס אפליקאנט. אבער זי ליעבט גאר א יונגען סטודענט, וועלכער איז נעבעך ארייגעפאלען אין א בעשולדיגונג

פרנסה'לאזע

דער קריזיס מארשירט אין דער לענג און אין דער ברייט און נעמט איין אהן ווידערשטאנד איין מעהר פאזיציעס, אויף דער יודישער גאס. איינער נאכ'ן אנדערען פאלען זיי געטראפען פון קריזיס: דער סוחר, דער בעל-מלאכה, די ארבייטענדיגע אינטעליגענץ, שוין אפגערעדט דער ארבעטער, וועלכער איז צו קריזיסען אפ לו געוואוינט.

און אויף דער יודישער גאס קומען צו נייע מינים דעקלאסירטע עלעמענטען, ניט יחידים—נאר גאנצע מאסען. א נייע ארמעע פון פרנסה'לאזע.

דאס זענען מענטשען, וואס קענען ניט און ווילען ניט אנקומען צו דער צדקה-פושקע, זיי קענען ניט און ווילען ניט ווערען קיין שנארער. דאס זענען מענטשען הלילה, ניט קיין קראנקע, קיין אומפעהיגע, קיין שלימזלניקעס. גראר זענען דאס דוקא מענטשען סיי פיזיש, סיי גייסטיג געזונטע, פעהיגע און ענערגישע.

אבער וואס העלפט דא זייער פעהיגקייט און ענערגיע, זייער געזונד און גאנצקייט — דער קריזיס איז שטארקער פאר זיי און ער דערשלאגט זיי.

בילדען זיך דעריבער אין שטעט און שטעדטלעך נייע חברות, חברות פון פרנסה'לאזע און פרנסה-זוכענדע מענשען אונטער פערשידענע נעמען.

ביז אהער פלעגט א געדריקטער אנקומען צו א גמילת-חסד, צו א הילפס-קאמיטעט. זעגען דאס אבער אזעלכע מענשען, וואס קענען ניט געהן שווארצען זייער פנים אין די גמילות-חסדים קאסעס און אין די הילפס-קאמיטעטען אין זיי זוכען זיך אליין צו העלפען.

די מענטשען ווילען ניט און קענען ניט יעדער איינער צו דער געזעלשאפט אנקומען נאך הילף, פאראייניגען זיי זיך און קומען צו דער געזעלשאפט אלס א גאנצער שיכט.

ס'איז קיין שום ספק ניט, אז די יודישע געזעלשאפט דארף קומען צו הילף אט די דאזיגע מענשען, וועלכע בעקומען ניט קיין הילף פון קיינעם ניט, ניט פון דער מלוכה, ניט פון דער זעלבסט-פערוואלטונג, ניט פון דער קהלה, נים פון די פערשידענע גמילות-חסדים קאסעס, ניט פון הילפס-קאמיטעט וכדומה.

געזונטע, לעבעדיקע, ענערגישע, פעהיגע מענטשען, וואס זייער איינציקע צרה איז, וואס זיי פעהלט פרנסה. זיי ווילען ארבעטען, זיי ווילען פארדינען ערלעך זייער ברויט פאר ווייב און קינדער. זיי ווילען האבען די מעגליכקייט פון מינימאלער עקזיסטענץ מיט מינימאלע באדערפנישען, זיי פערלאנגען ניט פיל—נאר פרנסה, זיי זענען ניט קיינשנארער, ניט קיין נדבות-נעמער, זיי קענען ניט אויסשטרעקען די האנד בפרהסיה, זיי זענען „געוועזענע" מענטשען און ווילען זיין אויך איצטיקע מענטשען. כאפען זיי זיך אן אן אלץ —אבי נאר זיי זאלען ניט אומקוקען אין דעם אימבארחמנותדיקען קריזיס.

און אויב די מענטשען קענען ניט שנארען-טאהרען מיר זיי אוודאי און אוודאי ניט שטופען צו דעם. טאהרען מיר זיי אוודאי און אוודאי ניט מאכען פאר בעטלער. מוזן מיר זיי העלפען ארגאניזירען זיך, מוזן מיר זיי העלפען אליין זיך ארויסצוהעלפען.

ניט בלויז מיט עצות מוזען מיר זיי העלפען. אונזער חוב איז צו העלפען זיי אקטיוו מיט מעשים.

די הילף פאר אט די מאסען פרנסה-לאזע און פרנסה-זוכענדע מוז ווערען איצט די אויפגאבע פון דער גאנצער יודישער געזעלשאפט, פון אלע איהרע הילף-אינסטיטוציעס. אנהויבענדיג פון דער קהילה און ענדיקענדיג מיט אלע אנדערע סאציאלע און עקאנאמיש ווירטשאפטליכע ארגאניזאציעס, וועלכע דארפען געפינען די נויטיגע מיטלען און די ריכטיגע וועגען פון הילף.

א. י.

קראקא, ווארשא און ווילנא

דאס זענען דריי שטייגענדיגע מדרגות, ווי שלעכט, ערגער, אמערגסטען.

אין קראקא האט מען ארויסגעווארפען די יודישע סטודענטען פון אוניווערזיטעט און זיי מכבד געווען מיט טרוקענע קלעפ, מיט שטעקענס און טויט-שלעגער. אין ווארשא האט מען שוין פערוואונדעט צעהנדליגער יודישע סטודענטען און געשלאגען סתם-יודען פון גאס, ארויסגעווארפען זויג-קינדער פון די וועגעלעך צון אין ווילנא האט מען שוין דעמאלירט יודישע געשעפטען און שווער פערוואונדעט צעהנדליגער יודישע סוחרים און בעלי-מלאכות. דאס איז שוין די לעצטע מדרגה. אין צארישען רוסלאנד האט מען פאר אזעלכע מעשים געהאט א בעשטימטען נאמען, א טרויריגען נאמען, וואס איז מיט בלוטיגע אותיות פערשריבען געווארען אין אונזער געשיכטע.

ווילנא וועט אבער נישט צוגעשריבען ווערען צו קישינעוו, שעדלעץ א. ד. ג. די ווילנער יודישע יוגענד האט געשטעלט א ווידערשטאנד. זי האט פערטיידיגט איהר רעכט און עהרע. זי האט געשיצט דעם יודישען כבוד און די בירגער-רעכט, וואס זענען גאראנטירט אלע בירגער פון דער רעפובליק. די יודישע סטודענטען אין ווילנא פונקט ווי די יודישע אקאדעמיקער אין ווארשא און אין קראקא האבען געפיהרט א פערטיידיגונג'ס-קאמפף. עס וועט דאך קיינער נישט וואגען צו בעהויפטען, אז די יודישע סטודענטען האבען אנגעגריפען די ענדעקישע. די יודען זענען צופרידען, אז מלאזט זיי צורוה, אז מ'שלאגט זיי נישט. אבער קוים שלאגט מען זיי, קוים בעפאלט מען זיי מיט שטעקענס

אלס גנב פון רויזען, קומענדיג אויף א ראנדעוואו אין רויזען-גארטען מיט'ן אדוואקאט'ס פרוי.

דער אדוואקאט אויף דער ביטע פון ארעסטירטען'ס מוטער, וועלכע דער זעלביגער אדוואקאט דעיקענט פון די יונגע יאהרען אלס די, וועלכע ער האט פערטיידיגט אין א פראצעס פאר גנבה, איז מסכים צו פערטיידיגען איהר זוהן דעם גנב פון זיינע רויזען, נאר אזוי ווי ער איז אין דעם פראצעס פעראינטערעסירט אלס געליטענער, גיט ער איבער די פערטיידיגונג זיין אפליקאנט, אט טאקע דעם. וועלכער איז פערליבט אין זיין פרוי. מיט איין ווארט א פלאנטער פון סענסאציאנעלע צופעליגקייטען, וועלכע קענען זיין א געווינשטער שטאף פאר די ביליגע ביכלעך-אויסגאבען און וועלכע ווערען פערשפרייט אויף די באהן-סטאציעס פאר די רייזענדע, אבער אין קיין פאל מאטעריאל פאר א טעאטער-פארשטעלונג אין גרעסערע פערנעם און דערצו פאר אזא פובליקום פון בלויז שמיעטאנע.

א זעהר שלעכט סצעניש-געבויטע פיעסע, אין וועלכער אזא אומבאדינגט גוטער ארטיסט ווי אדוועטאוויטש האט זיך נישט ארויסגעזעהען און נישט געקענט זיך צופאסען צו דער פלאכער ראל פון ארוואקאט, וועלכע עס וואלט אויך נישט ערגער געשפילט א דורכשניטליכער אקטיאר. דער גרויסער דראמאטישער ארטיסט אדוועטאוויטש האט, קיין איינציגע סצענע נישט געהאט קיין איין קינסטלערישער אויפבליק אין די 3 לאנגווייליגע אקטען, אין וועלכע ער זאל קענען ארויסווייזען זיין טאלאנט און עס וואונדערט מיך ווי אזוי איז ער ארויסגעפאהרען מיט אזא פלאכע זאך, נישט האבענדיג פאר זיך א צונעפאסטע ראל.

נאר דאס איז שוין זיין זאך.

איצט א פאר ווערטער וועגען דעם טעאטער-פובליקום, צווישען וועלכען עס איז געווען אזוי צאהלרייך אנוועזענד אונזער ראדאמער יודישע אינטעליגענץ, אונזערע יודישע דאקטוירים, אלע יודישע אדוואקאטען, לעהרערינס און לעהרער פון יודישע שולען אין קארפארע. עס וואלט מיך אבסאלוט נישט געוואונדערט דאס צאהלרייכע זייערע ערשיינען מיט א כונה צו זעהן א קונסט-פארשטעלונג. עס וואונדערט מיך נאר דאס, פארוואס זעהט מען נישט אט די דאזיגע יודישע עליטע ביי קיין איין יודישע קולטורעלע טעאטער-פארשטעלונג. איך האב מיט פערדרוס געטראכט: וואו זענען די דאזיגע יודישע דאמען און הערען, פארוואס זעהט מען זיי נישט אין אזא צאהל אין טעאטער בעת זיגמונד טורקאוו, אירא קאמינסקא'ס, לידיא פאטאצקא'ס. ארער מערעוואסקי'ס אויפטריטען אין די בעסטע און שענסטע אינהאלטסרייכע יודישע פארשטעלונגען? עס איז ווירקליך א חרפה פאר זיך אליין און פאר אייך ראדאמער יודישע אינטעליגענץ פון אלע שאטירונגען, אז א ווילנער טרופע אדער מערעוואסקי, בארראשאוו און אנדערע יודישע קינסטלער זאלען צוליב אייער בעוויסטען אינדיפערענטיזם, דארפען אויסמיידען בעת זייער טורנע אונזער שטאדט צוליב קאסע-דעפיציט, ווי עס האט לעצטענ'ס א פאר מאהל פאסירט אין דאראם.

אבער, ווי געזאגט, זיי אינטערעסירט דאך מעהר שעניאווסקי, ווי לייוויק, פרץ, פינסקי, ווי קען מען זיך בעווייזן אויף א „זשארגאנאווע" פארשטעלונג אפילו, מיט טורקאוו, פאטאצקע אדער ווילנער טרופע. עס פאסט דאך נישט צו ווייזען פאר זייערע נישט יודישע קאלעגען, אז מיר פערשטעהען יודיש, אין אז יודיש איז אונזער מוטער-שפראך!

דאס מאהל אבער זענען זיי נעבעך מיאוס ארייגעפאלען אין אהיימגעענדיג פון טעאטער מיט זויערע מינעס האבען זיי געטראכט וואס האט מען אונז איינגענטליך געגעבען און פארוואס האבען מיר בעצאהלט אזעלכע געפעפערטע פרייזען פאר בילעטען.

אפשר וועט דאס זיין א מוסר השכל פאר זיי צום גוטען.

הלואי...

עם-על.

און שטיינער, זענען זיי מהיב זיך צו פערטיידיגען.

און אויב בעת'ן פערטיידיגונגס-קאמף איז א שטיין אזוי אונגליקליך געפאלען אז איינער פון די אנגרייפער איז דערפון געטראפען געווארען, און ער איז שפעטער דערפון געשטארבען, איז עס נישט די שולד פון די, וואס האבען געמוזט פערטיידיגען זייער לעבען, נאר פון די אטאקירענדע.

מיר יודען האבען נישט געוואלט פערגיסען קיין בלוט. מיר זענען געגען יעדער ארט בלוט-פערגיסונג. די גרעסטע און אויפריכטיגסטע פאציפיסטען אין דער וועלט זענען מיר יודען. נישט דערפאר, ווייל מיר האבען מורא, אז א מלחמה וועט אונז אמערגסטען טרעפען, נאר ווייל אונזער גאנ-צער מהות איז געגען בלוט-פערגיסונג רופט ארויס ביי אונז א שוידער, אנ'עקעל. פאר דעם פערגאסענעם בלוט אין ווילנא זענען נישט מיר שולדיג. מיר קענען מיט א רוהיג געווי-סען זאגען; ידינו לא שפכו את הדם הזה. יעדער איינער האט א רעכט און אפילו א פליכט צו פערטיידיגען זיך ווען מ'בעפאלט איהם. די יודישע אקעדעמיקער אין ווילנא האבען נאר בעוויזען, אז עס זענען שוין אוועק אויף אייביג די צייטען, ווען די יודען זענען געווען הפקר, ווען יעדער איינער האט געקענט זיך לאזען חאוליגאהן איפ'ן יודישען חשבון וויפיל זייגע כוליגאנישע אינסטינקטען האבען איהם דיקטירט. און ער האט מצד די בעפא-לענע נישט בעגעגענט קיין שום ווי-דערשטאנד. יענע צייטען וועלען מעהר נישט צוריקקומען. יעדער יוד און בע-זונדערס יעדער יונגער יוד חייס הייגט וואס ער האט צו פאדערען און וואס עס קומט איהם. די פולע בירגער-רעכט זייגע חעלכע זעגען איהם גאראנטירט דורך דער קאנסטיטוציע, וועט דער יוד זיך נישט לאזען באין אופן צורויבען. קוים קומען כוליגאנעס, מוז מען זיי ענטפערען מיט זייער אייגען געוועהר. מ'קען נישט אפעלירען צום געוויסען, צום יושר-געפיהל. ווען עס פייפען שטעקענס איבער די פלייצעס און עס האגלען שטיינער. אויף א שטיין מוז מען ענטפערען מיט א שטיין.

מיר האבען פונקט אזא רעכט צו לעבען און צו לערנען ווי אלע אנדערע בירגער פון דער רעפובליק.

קוים וועלען אונז בעפאלען כוליגא-נעס, מעגען זיי טראגען קארפאראנטען-היטלעך, וועלען מיר זיי אבענטפערען, ווי מ'ענטפערט באנדיטען אין ווילד: מיט צוריקשלאגען.

ווילנא האט געקאסט א כך יודיש בלוט, ווילנא האט געקאסט א מענשליך לעבען, די אחריות דערפאר טראגט אויסשליסליך די ענדעקישע יוגענד און די פיהרער פון דער דאזיגער יו-גענד.

◎◎◎◎

ווי פערדינעז יודעז אין ראדאם.

וואס זאגט א שפייז-קרעמער?

מיט וועמען איהר זאלט נישט רע-דען וועגען די היינטיגע פרנסות און פערדינסטען, וועט איהר אומעטום בע-קומען זעהר טרויעריגע תשובות, ווע-גען דעם, אז מען האלט זיך קוים אויף די פיס; אממעהרסטען בעקלאגען זיך אבער די שפייז-קרעמער און פון זיי טראגט זיך אפט א וועה-געשריי, חי פון מענשען, וואס קלאמערען זיך מיט די לעצטע כחות כדי נישט צו ווערען אראבגעשווענקט פון אויבער-פלאך; צווישען שפייז-קראמען זעהט דאך טאקע אזעלכע קליינטשקע קרע-מעלעך, וואס עס איז באמת א מאדנע חידוש, ווי אזוי מען לעבט ציהענדיג חיונה פון אזא פיצעל קרעמעל.

דער קרעמער מיט וועלכען איך האב געשמועסט האלט, אז די שפייז-קרעמער זענען בכלל אג'אומגליקליכע בראנזשע. דער פרידון איז א גראשען-דיגער, דער פערדינסט א קליינער און אויף קרעדיט קיין סחורה ביים הור-טאוניק קריגט מען נישט; אז מען גיט שוין אהן געלד סחורה, קומט דער סוחר גלייך אין א פאר טעג ארום נאך געלד; איז נאך איצט צוגעקומען א נייער סארט פערקויפער, וואס טראגט סהורה איבער די הייזער; האבענדיג א פאר הונדערט זל. קויפט מען פאר מזומן. מען קריגט עס מיט 10 פרא-צענט ביליגער און מען פערקויפט אי-בער די הייזער לויט א קלענערען פרייז, ווי עס מוז לייזען דער קרע-מער.

פערגעסט אבער נישט, אז די שפייז-קרעמער מוזען אייניגע ארטיקלען ווי צוקער און אנדערע קויפען פאר מזו-מן וואס דאס בעשווערט אונגעהויער די לאגע.

— אין אייער בראנזשע פעהלען וואהרשיינליך נישט קיין חובות?

דאס איז אונזער גרעסטע פלאג; אז א באלעבאסטע בלייבט שולדיג א בי-סעל געלד זעהט איהר שוין מעהר איהר נישט אן אין די אויגען; זי חערט שוין א קונד אין א צווייטער שפייז-קראם; און אזוי האבען מיר דריי סאר-טען חובות: „שטייענדיגע“, „הענגענדי-גע“ און „באלדיגע“.

די „שטעהענדיגע“ שטעהען נאך פאראיאהרען; די „הענגענדיגע“ זענען אזוינע ווען א באלעבאסטע בארגט עפעס צו און זאגט-צו גלייך ארייננצו-טראגען, פערשרייבט מען עס און מען הענגט אויף א צעטעלע אויפ'ן וואנד; די „באלדיגע“ זענען אזעלכע חובות וואס א באלעבאסטע גיט עפעס א נעם אין קראם און זאגט-צו אט באלד אריינ-צוטראגען געלד, די אונטערשטע שורה איז, וואס פון אלע דריי סארטען חי-בות זעהט מען אויס זעהר קלאגעדיג און די לאגע ביי די שפייז-קרעמער איז זעהר און זעהר א שווערע.

פ.

דער נאהנטסטער געשפרעך וועט זיין מיט א פוטער-קירזשנער.

איך ווער א סטודענט...

פעליעטאן

רבותי, טאמער הערט איהר, אז גראף קאלי האט איבערגעלאזען דאס ווייב מיט די קינדער, מיט די לידלעך און אוועקגעפאהרען קייז פויזען שטודירען זאלט איהר זיך גארנישט וואונדערען. חייל כ'האב פעסט בעשלאסען, אז איך מוז חערען א סטודענט!...

איהר זאגט — משוגע, צו חסר דעה מיינע שונאים!... ווי נעמט עס א יוד א מטופל, א טאטע פון דערוואקסענע קינדער, א סאלידער מענש. וואס זיין בערדעל — אויב ער וואלט עס געהאט — וואלט שוין געוומען גרוי ווערען... און לאזט זיך פערפיהרען פון אזא מין רוח-שטות, ווי פאהרען שטודירען?...

נאר, ניין, רבותי! מיך ארט נישט, וואס די וועלט חעט זאגען, מיך קימערט נישט די עפענטליכע מיינונג. עס געהט מיר נישט אן אפילו דאס ווייב מיט די קינדער ווי זאגט מיין קאלעגע היינריך הייגע:

וואס ארט מיר ווייב,
וואס ארט מיר קינד,
איך האב א העכערען בעגערען.
זאלען זיי בעטלען געהן,
ווען זי הונגעריג זינד—
א סטודענט! א סטודענט! מוז איך
ווערען..

דאכט זיך אזוי האט ער געזאגט! און אויב איך האב איבערגעזעצט נישט פינקטליך, דאן זאל מיר קאלעגע היינע מוחל זיין... א יודישער דיכטער אין דאך נישט מחויב צו קענען קיין דייטש אקוראט ווי א פוילישער וויצע-מיניסטער איז נישט מחויב צו קענען פראנצויזיש

אלזא, רבותי, איך בין אייך מודיע נאך אמאהל בפני כל עם ועדה. אז איך ווער א סטודענט.

איהר פרעגט מיך:

— פון וואנען קומט עס, וואס מיר איז פלוצלינג איינגעפאלען אזא ווילדער געדאנקען און צוליב וואס האב איך בע-קומען מיט אמאהל אזא געוואלדיגען חשק צו לערנען?

איז, ערשטענס, ליבע ברידער, פון וואנען — זאגט מיר — איז געדרונגען אז אום צו זיין א סטודענט, דארף מען האבען חשק צו לערנען? מיר זעהען דאך, אז מען קאן זיין אין פוילען א סטודענט און גישט וועלען לערנען... פערקעהרט, די, וואס ווילען לערנען, שלאגט מען מיט גומינע שטעקענס און מיט אייזערנע הענדשקעס.. און מען האלט זיי פאר מינדערווערטיג...

פאר שטאלצע מיוחסים האלטען זיך דוקא די סטודענטען, וואס אנשטאט צו לערנען געהען זיי ארום אין די גאסען און לאבוסעווען...

גיין, די אמת'ע אורזאך וואס איך שטרעב אזוי צו ווערען א סטודענט איז דאס וואס איך בין מקנא זייער פרייהייט זייער תוצפה... זייער ברייטען פעד-נעם ..

אדרבא, ווייזט מיר נאך א קאטעגא-ריע מענשען וואס זאלען זיך פיהלען אין פוילען אזוי פריי, ווי דער סטודענטען...

ווער קאן מאכען אוואנטורעס אין סאמע צענטער פון דער רעזידענץ, נישט ווערענדיג פון דער געזעלשאפט געשטערט?...

— דער סטודענט!

ווער קאן שלאגען אין די גאסען רו-היגע, פרידליכע בירגער און נישט מורא האבען פאר א שטראף?

— דער סטודענט!

ווער קאן אפילו האבען די שרעקליכע דרייסטקייט און די געוואלדיגע חוצפה אויפצוהויבען זיין האנד אנטקעגען קליינינקע זויג קינדער?

— דער סטודענט!

ווער האט עקס-טעריטאריאלע רעכט, ווי דער רוימישער פויבסט אין זיין וואטיקאן?

— דער סטודענט!

ווער קאן שלאגען מכות רצח ביי זיך אין אוניווערזיטעט אייגענע חברים און קיינער טאר זיך נישט אריינמישען?

— דער סטודענט!

ווער קאן שענדען דעם פוילישען גו-טען נאמען אין אויסלאנד און הייסען א „פאטריאט“

מ. קאר.

פאר'ן בית-דין של מעלה!

א פאלק'ס-מעשה'לע

3

מאכט זיך א מעשה, און אויף צומארגענס דאנערשטאג האבען קצבים געברענגט פון ערגיץ א יאריד אנ'אָקס, וואס דאס גאנצע שטעטעל איז געקומען צו לויפען אנקוקען אויף חדשות. דער אָקס איז געגאנגען געשפאנט אין קייטען און וויפיל קצבים דאס שטעטעל האט געהאט, האבען איהם אלע געפיהרט. עלטערע מענשען, אָקסען־הענדלער, האבען געשוואוירען, אז זיי האבען נאך אין זייער לעבען אזא ריזיגע בריאה נישט געזעהן. א הויך, א גרעב, אז ס'איז געווען פשוט צו בעוואונדערען. דער אָקס האט זיך געלאזט פיהרען ביז'ן שחט-הויז אריין. האט זיך געלאזט בינדען און ווען דער שוחט איז שוין געשטאנען גרייט אויסצוציהען דעם חלף, האט ער נישט מעהר געטוהן, ווי איין שליידער מיט די פיס און די גראבע שטריק זענען צוריסען געווארען, ווי דינע פעדים. דער אָקס האט זיך א שטעל-אויף געטהון און מיט איין שפריינג איז ער געשטאנען אויפ'ן הויכען הלב-טיש און פון דארט האט ער א שטויס געטהון מיט די הערנער אין מניה וביה איז ער ארויסגעשפרונגען און געלאזט זיך לויפען איבער די ארומיגע פעלדער.

ווער ס'איז אלץ נישט געווען אין שחט-הויז, האט זיך געלאזט לויפען איהם כאפען, ס'זענען געלאפען קצבים די סטרוזשעס און סתם מענשען גבורים און נאך א געיעג פון שעה'ן האט מען דעם אָקס געכאפט און אלע האבען איהם צוריק געברענגט אין שחט הויז. דא האט מען איהם שוין נישט געבונדען מיט קיין שטריק, נאר מיט גראבע אייזערנע קייטען. איצט געהט צו דער צווייטער שוחט, גאלט ארום מיט די בריטווע דעם האלז און ווען ער וויל אויסצוהען דעם חלף, איז ווירעד די זעלבע מעשה. דער אָקס גיט זיך א ווארף און די קייטען רייסען זיך, ווי פאפיר. ס'געדויערט נישט א רגע און ער שטעהט שוין אויף די פיס, קוקט אן דעם שוחט א ווײלע. יענער וויל אנטלויפען, אבער איין מינוט און יענער זיצט שוין מיט'ן חלף אויף די הערנער און טאנצט מיט איהם ארום אויף אלע שישען.

ווערט אין שחט-הויז א בהלה, א געוואלד. אלץ אנטלויפט פאר שרעק און שרייט צום שוחט, אז ער זאל אריינזעצען אין אָקס דעם חלף און זיך אזוי נאך ראטעווען. דער רייטענדיגער שוחט וויל שוין הערן די עצה, אבער דא גיט דער אָקס א שפרונג געפויער. אז דער חלף טוט א פאל ארויס פון זיין האנד און ווערט צוברעכען אויף שטיקלעך. דאן לאזט זיך דער אָקס אראפ אויף די קניה, נאכדעם ציהט ער זיך אויס פאמעליך ווי גרויס ער איז, ליגט אזוי א ווײלע רוהיג. דאס שוחט'ל שפרינגט אראב אין ענטלויפט מיט א קלאפעריג הארץ ארויס אין הויף, וואו ער פאלט פאר גרויס שרעק אין חלשות.

דערווייל הויבט זיך דער אָקס ווירער אויף, שפאצירט זיך ארויס פאמעליך און לאזט זיך לויפען אויף דעם עולם וואס שטעהט אין דרויסען. דער עולם ענטלויפט און דער אָקס יאגט זיך נאך ביז אין שטעטעל אריין.

ווערט אין שטעטעל א ווילדע מהומה קרעמער פערמאכען די געוועלבער, מען פערהאקט די טויערען, די לאדענס איבען די פענסטער און מען פערהעמערט און פערשליסט זיך. דאס שטעטעל ווערט אפגעשפארט און ליידיג און דער אָקס שפאצירט זיך איינער אליין ברחבה איבער אלע גאסען. אז ער געהט דורך דאס הויז וואו דער שידלאווצער צדיק שטעהט איין, בלייבט ער שטעהן און ווען ער דערזעהט אין פענסטער דעם שידלאווצער, הויבט ער אן צו ווארפען מיט'ן קאפ ארויף און אראפ און מעקעט אזוי יאמערליך, אז דאס שטעטעל ווערט אויפגעציטערט.

ווען דער שידלאווצער געהט אוועק פון פענסטער, לאזט זיך דער אָקס ווייטער לויפען און ער לויפט פארביי דעם בית-מדרש. דארט לייגט ער זיך אנידער אונטער'ן פאנסטער. וואו עס שטעהט ר' דוד'ל שוחט, איינגעהילט אין טלית און דאווענט מיט א גרויס געוויין. דער אָקס ווערט דערשראקען פון ר' דוד'לס הייסע תפילות. שטעלט ער זיך אוועק אויף די צוויי אונטערשטע פיס, ווי צום קניהען און מיט'ן קאפ קלאפט ער זיך אין דער שטיינערנער וואנד פון בית-מדרש מיט אזא קראפט, אז עס הילכט אפ ווייט און אט-אט, דאכט זיך, וועט פון די שטארקע קלעפ די מויער איינפאלען.

קוקט ר' דוד'ל ארויס זעהען, ווער עס קלאפט אזוי, זעהט ער דעם אָקס ווערט ער שטארק אין כעס און ער רופט אויס: — איך בין שוין נישט קיין שוחט. געה אין שחט הויז אריין דארט פעהלען נישט קיין שוחטים, וועט מען דיך שחט'ען. געה פון דאנען אוועק ווייל דו ביזט מיך מבלבל אין מיטען דאווענען.

דער אָקס ריהרט זיך נישט פון ארט, שטרעקט אויס דעם לאנגען רוקען נעהנטער צום פענסטער — און פלוצלינג דערזעהט ר. דוד'ל, ווי אין פנים פון אָקס שיילט זיך אויס א געשטאלט פון א מענש קוקט ער טיפער, פארשטענדיגער און ער דערזעהט בפירוש דאס זעלבע פנים פון יענעם רב, וואס האט איהם מעביר געווען פון שחיטות. ווערט ער שטארק דערשראקען און פערוואורפט אויף זיך דעם טלית און הויבט אויף א גרויס געשריי: „שמע ישראל"... אז דער אָקס אליין קריגט אויך מורא און-לויפט אוועק אויפ'ן בית-עלמין. ווערט אין שטעטעל א גרויסע יללה. וואס וועט דא זיין דער אָקס וועט נאך אויפגראבען די קברים און אומווארפען די מצבות.

לויפט מען צום שידלאווצער רבי'ן מיט א געוואלד. הייסט ער גארנישט טוהן, נאר קוקען און שווייגען און איהם נישט יאגען — נאר צוויי מענשען זאלען דעם אָקס נעמען פאר די הערנער און ער וועט אליין שוין געהן.

האט מען אזוי געטוהן און ס'האט געהאלפען. דער אָקס האט זיך רוהיג אומגעקעהרט אין שחט-הויז אריין אזוי ווי אליין זיך אוועקגעלעגט מיט'ן האלז קאפויער, אז דער שוחט איז צו איהם צוגעגאנגען, האט ער גענומען דרעהען מיט'ן קאפ אויף ניין, האט שוין דער שוחט מורא געהאט צו צוריהרען זיך

— דער סטודענט!

כאטש אויף אלע יורישע שונאים געזאגט געווארען די גליקען, וואס די קינפטיגע פוילישע געזעלשאפט וועט האבען פון אזעלכע „תנא-ברא'לעך"... ווען זיי וועלען אויסוואקסען „דאקטוירימלעך" און אדוואקאטלעך"...

ווען ער איז סטודענט אציגדער,
טוט ער שלאגען, הייצען, האסען,
שפעטער, זייענדיג א דאקטאר,
וועט ער טויטען גאנצע מאסען...

און דער עיקר—זיין קאריערע
וועט ער זיך נישט אבפיהרען,
ווייל דער טויטער האט א מעלה,
וואס ער קאן נישט פראטעסטירען...

אויף וועמען קוקט די געזעלשאפט ציוישען די פינגער און בעהאנדעלט איהם ווי א „בן-זקונימ'ל"...

—דעם סטודענט!

און טאמער זעצט מען איהם אריין אין קאזע פאר זיינע געוואלדיגע חטאים

— פאר וועמען זענען זיך משתדל דאס אויבערשטע פון שטויסעל, ווי רעקטארען. פראפעסארען און גלחים, אז מען זאל איהם באלד ארויסלאזען? — פאר'ן סטודענט!

ווער הערט אלעמען, ווי המן דעם גרעגער?--דער סטודענט!

ווער וועט שפעטער פערנעמען די בעסטע פאסטענס אין דער מלוכה און לעבען א גוטען טאג אויף קהל'ס חשבון?

—דער סטודענט!

הכלל, דער גאנצער „גן עדן התחתון" איז בעשאפען געווארען נאר פאר'ן סטודענט...

היינט אונזערע יורישע „סטעפכשעס", „פעליציעס" און קונוגונדעס" ווערען דאך ממש די כפרה פאר א סטודענט...

דערפאר, ווען אין א העלען שעהנעם פרימארגען וועט איהר טרעפען אייער בעקאנטען גראף קאלי'ן אנ'אויסגעפוצטען, אנ אויסגעשמינקטען מיט א מיידעלשען בערעט אויפ'ן קאפ, זאלט איהר זיך גארנישט וואונדערען... דאס פאהר איך קיין פויזען ווערען א סטודענט... אי, וועט איהר מיר זאגען, אז די אלע פריווילעגיעס זענען דאך געמאכט געווארען פאר גוי'עשע סטודענטען און איך בין דאך א יוד?!... — קלער איך אבער. אז מיין הויכער טיטעל גראף וועט מיר בייזשטעהן, אז זיי וועלען פערגעסען מיין יודישקייט... ווארום א מך האט איהר יורישע גראפען אין פוילען?...

איך שטעל מיר פאר, ווי מיינע א בעקאנטע מיידעל וועט זיך בעריהמען פאר איהר'ס א חברי'טע און זאגען מיט א קאקעטיש מינעלע אויף איהרע אנגעפארבטע ליפעלעך:

—טי וויעש, מאיא דראגא, יא מאם זנאיאמעגא סטודענטא. כראביא קאלי, טא אן צורקאוואניע ביע פא טואלעטי...

א קליינינקייט, זי האט א בעקאנטען סטודענט, און א גראף דערצו, און א באקסער אויך... אלע איהרע בעקאנטע קאלעזשאנקעס וועלען דאך גריז און געל ווערען פאר קנאה...

און איך וועל אויך נישט דערלייגען צום עסק...

ווי די פויגעל אין די נעצען
פליהען זיי מיר אין די הענד.
יא, די הויזען צו פערוועצען,
אום צו ווערען א סטודענט.

וועט איהר מיך אוודאי פרעגען, רביתי, נאך וואס פאהר איך עפיס קיין פויזין, נישט קיין ווארשא.

אין דער תירוץ, אז ווארשא האט גענוג יודישע סטודענטען צו שלאגען אהן מיר אויך... און אויף די „פויזנער" איז דאך אויך א רחמנות... ווייל טאמער וועלען זיי פארט דערגעהן, אז איך בין א יוד וועלען זיי אויך האבען די געלעגנהייט מקיים צו זיין די הייליגע מצוה פון שלאגען יודען...

גראף קאלי.

טאג-בוך
פון א ראדאמער זעלבסטמערדער

דער דאקטאר, וואס איז ארויסגעווארפען געווארען צו געבען מיר הילף נאכדעם ווי מ'האט מיך אבגעשניטען פון דער תליה איז געווען איינער פון די בעסטע און איידעלסטע מענשען אין ווארשא. ער איז געווען א רוסישער יוד. געשטאמט פון בערדיטשעווער און געפיהרט א מיוחס'דיג-אריסטאקראטישען שטאם. ער איז אנטלאפען פון רוסלאנד נאכדעם ווי ס'איז אויסגעבראכען דער רעוואלוציאנערער שטורעם און ס'האבען געגוסען חילדעהען די הייראמאקעס איבער אוקראינע און מארד און רויב האט זיך צעגאסען ווי א פייער,שפייענדיגער-וואולקאן.

זייענדיג אין ווארשא א קורצע צייט האט זיך דער בערדיטשעווער דאקטאר ערווארבען א גוטען נאמען נישט בלויז פון זיין פראקטיק, נאר אויך אלס זעהר איידעלער און פיינער מענש. זיין הויז איז געווארען א עיר-מקלט, א צענטראלער פונקט, וואו עס קומט זיך צונויף א גרעסערער קרייז פון רוסישע אנטלאפענע יודען מיט זייערע פרויען און קינדער. דער דאקטאר איז פאר זיי ווי א טרייער פאטער, וואס זארגט פאר זיי און אינטערעסירט זיך ווארים מיט זייער גורל און העלפט יעדען פון זיינע לאנדס-לייט מיט וואס ער קאן נאר.

די זעלבע תארימע היים האט אויך געפונען מיין יונגע טאכטער. דער דאקטאר, בעקענענדיג זיך מיט מיין לאגע, איז ער ספעציעל געקומען א צווייטען מאהל און דאן שוין צוזאמען מיט זיינע נאהנטע. דער צוועק פון זיין בעזוך איז געווען, מיר ארויסהעלפען אין מיין ביטערע לאגע.

צום ערשט האט דער דאקטאר געמאכט א פארשלאג, אז ער וויל און פערלאנגט דורכאויס איך זאל ערלויבען מיין טאכטער איינצואורדנען זיך אין זיין הויז צוזאמען מיט זיינע קינדער. ער האט עס אויף א זעהר סובטועלען אופן מאטיווירט. ער האט געגעבען צו פערשטעהן. אז מיין טאכטער קאן מעהר מיט מיר נישט פערבלייבען. זי איז זעהר אבגעשוואכט, דערצו אויך שטארק דענערווירט און די אלע דאזיגע אונגינסטיגע אומשטענדען קענען אויף איהר ווי צום שרעקליכסטען ווירקען און אזוי דערפיהרען ווער ווייסט צו וועלכען שוידערהאפטען שריט.

לאנג האט ער אפעלירט דער דאקטאר צו מיין טאכטער, וועלכע האט זיך געגענגעשטעלט און אין תחלת נישט געוואלט איינגעהען אויף זיין פארשלאג. מיט מיר האט ער נישט לאנג געברויכט ארבייטען. נישט נאר איך האב בעשטאגען, נאר כ'האב פשוט נישט געוויסט ווי אבצודאנקען דעם דאקטאר פאר זיין גוטהארציגקייט. איך אליין האב געשטרעבט ווירקען אויף מיין טאכטער געבענדיג איהר צו פערשטעהן אז ס'איז פאר איהר גלייכער און געזונטער צו פערלאזען מיין שטוב, וועלכע איז חרוב און וויסט, אז מעהר ווי זעלבסטמארד ערווארט איהר נישט ביי מיר. ווארום איך אליין בין אויך א קאנדידאט אויף אזא שריט.

מיינע רייד האבען אויך נישט געהאלפען און מיין טאכטער האט בשום אופן נישט געוואלט מיך פערלאזען. ערשט זעם דאקטארס ווייב, וועלכע איז מיטגעקומען, האט געהאט אויף איהר אנ'איינפלוס. זי האט גערעדט צו איהר מיט הארציגע, ווארימע ווערטער ווי א איבערגעגעבענע מוטער. איבערהויפט האט געהאט א ווירקונג דאס וואס די דאקטארין האט איהר פערזיכערט, אז זי וועט נאר דארט זיין ביי איהר א געוויסע צייט ביז זי וועט זיך פיהלען קרעפטיגער און געזונטער וועט זיך פיהלען קרעפטיגער און געזונטער וועט זי זיך צוריק אומקעהרען צו מיר.

דעם זעלבען פארשלאג האט מיר אויך געמאכט דער דאקטאר, אז אויך איך זאל זיך צו איהם איבערטראגען אויף א געוויסע צייט. און ווען ער האט געזעהען, אז ער וועט ביי מיר דאס נישט פועל'ן, האט ער כאטש אויסגעבעטען ביי מיר, כ'זאל איהם נישט ענטזאגען און נעמען ביי איהם א געוויסע סומע אלס הלוואה אויף אזוי לאנג ביז כ'וועל זיין ביכולת איהם אבצוגעבען.

אבער אויך דאס האב איך נישט געוואלט איך האב זיך געטראכט, צו וואס טויג מיר איצט געלד, אז סיי-ווי זענען מיינע טעג געצעהלטע. נאך א טאג און נאך א טאג און איך פערענדיג מיינע אלע חשבונות מיט דער וועלט. איך בין שוין געווען דורך און דורך פער'סמט מיט'ן געפיהל פון זעלבסטמארד. וואס טויג מיר געלד, אז דאס לעבען איז מיר שוין נמאס געווארען. יא, כ'האב געפיהלט א עקעל צו יעדער רגע לעבען. נאך מעהר. כ'האב זיך אליין געמאכט פארווארפען וואס כ'בין שוין לאנג נישט בעגאנגען זעלבסטמארד. נאך וואס זיך ארומשלעפען איבער דעם מיסט און קויט פון וויסטען לעבען. שוין איבער דעם אליין — האב איך אויף זיך געקריצט מיט די צייהן — בין איך דאך ווערטה, אז כ'זאל איבער זיך א מעשה בעגעהן.

לאנג, לאנג האב איך זיך דעריבער געראנגעלט מיט'ן דאקטאר און גישט געוואלט צוליב טוהן זיין וואונש. ער האט מיר געשטיפט געלד אין דער האנד אריין און זיך געבעטען ביי מיר: נעמט, נעמט — אי כ'וואלט איהם געטוהן דערמיט די גרעסטע טובה — איך האב אבער דאס געלד אבגעשטופט פון מיר. ערשט ווען מיין טאכטער האט זיך איינגעשפארט, אז אנדערש וועט זי נישט אוועקגעהן פון מיר, און אויב כ'וועל נישט צונעמען דאס געלד בלייבט זי דא, וועל איך מיך אבזאגען — האט זי ערקלערט — זעהט זי א ביינען געדאנק. אז כ'וויל אוועק פון לעבען און דעריבער ברויך איך שוין גארנישט — ערשט דעמאלט בין איך געווען געצווינגען אנצונעמען דאס געלד. כ'האב נישט געוואלט מיין טאכטער זאל בלייבען מיט מיר. איך האב נישט געוואלט זי זאל זעהן מיין סוף. זי וואלט דאן געבליבען אינגאנצען איינזאם און עלענד און וואלט קיין אנדערען אויכוועג נישט געהאט, סיידען אויך זעלבסטמארד. און איהר יונג לעבען איז מיר געווען א גרויסער ווערטאג. האב איך עס איהר צוליב געטוהן זי זאל זיך נישט אנשטויסען און ארעבליינען מיינע טרויעריגע געדאנקען. אדרבא, זאל זי מיינען, זאל זי האפען, אז איך קעהר-צוריק צום לעבען און זי וועט נאך מיט מיר צוזאמען זיין.

האב איך דאס געלד ביים דאקטאר גענומען און מיין טאכטער איז אוועק מיט איהם און זיין פרוי און קינדער.

(פארטזעצונג קומט)

און מען איז ווידער געלאפען פרעגען א שאלה צום שידלאווצער. האט ער בעפוילען, אז ר' דודל שוחט זאל געהן אין שחט-הויז אריין שחט'ן דעם אקס.

איז געקומען ר' דודיל שוחט, האט ער געמאכט א ברכה און גע'שחט'ן דעם אקס, וואס נאר ווי ער האט דערפיהלט דעם חלף, האט ער געזיפצט און עטליכע מאל אויפגעהויבען דעם פערהלוטיגטען קאפ פון דער ערד און ווי אנגעקוקט ר' דודל'ען. נאכדעם האט ר' דוד'ל גע'בדק'נט און געזעהען די ריאה. דער אקס איז געווען גלאט כשר און די קצבים האבען זיך געפרעהט, וואס זיי וועלען פערדינען א סך געלד. אבער דער שידלאווצער האט מיוחר געהייסען קויפען פלייש פון זעלבען אקס לכבוד שבת.

שבת צו-נאכט'ס צו דער סעודה איז ס'גאנצע שטעטעל געקומען צום שידלאווצער'ס טיש. פאר קידוש האט זיך דער רבי, ר' נתן דוד, אומגעקוקט און אויסגערופען: אלע זענען דא, נאר איין ר' דודיל שוחט פעהלט. זאל מען איהם רופען. ער איז א פערבארגענער צדיק. מיר ביידע שעפען ליכטיגקייט פון איין גרויסע נשמה און דערפאר הייסען מיר איין נאמען.

ווען ר' דוד'ל איז געקומען, האט איהם דער שידלאווצער געבעטען זעצען נעבען זיך, און, אז מ'האט דערלאנגט יויך מיט פלייש, האט דער שידלאווצער געטיילט יעדען אייועם שיריים און געהייסען יעדען מאכען א ברכה, כדי מ'זאל דערמיט מתקן זיין א פערוואגעלטע יודישע נשמה. און פאר ר' דוד'ל שוחט האט ער בעפוילען דערלאנגען צוויי בעזונדערע פארציעס: יויך מיט פלייש, אז ס'איז געקומען צו ברכת המזון, האט דער שידלאווצער אויסגערופען בזה הלשון:

קלמן דאזאר שטעלט איין פלאש וויין, און קאפעל ראזער שטעלט א פלאש וויין.

דער משמש האט גלייך דערלאנגט צוויי פלעשער וויין און דער שידלאווצער האט אנגעגאסען צוויי בעכערס. איין בעכער דאט ער דערלאנגט ר' דודל'ען און איהם מכבד געווען מיט'ן בענטשען, און איין בעכער איז געבליבען שטעהן אויפ'ן טיש. דערביי האט דער שידלאווצער געזאגט, אז מיט די צוויי כוסות ברויכט מען מתקן זיין נאך צוויי פערוואגעלטע יודישע נשמות.

נאכ'ן בענטשען האט מען ביידע כוסות צוזאמענגעגאסען און, נאכדעם ווי דער שידלאווצער האט געגעבען יעדען איינעם צו טרינקען פון כוס של ברכה, האט ער זיך אנגערופען:

— איצט, מיינע קינדער, וועל איך אייך מגלה זיין א סוד: דער אקס איז געווען א גלגול, אין איהם איז אריין די נשמה פון אייער געוועזענעם רב. מ'האט איהם גערופען צום בית-דין של-מעלה און איהם געפרעגט: היתכן, ווי פאלט ער איצט אזוי מבייש זיין ר' דוד'ל שוחט און איהם מעביר זיין פון שחיטתו אין הימעל איז געווארען א גרויסער רעש: סטייטש, א רב זאל נעמען שוחד און רופ'ן אזא אומשולדיגען, פרומען יוד ווי ר' דוד'ל. סזענען געקומען די אלע עופות און בהמות, וואס ר' דודל האט גע'שחט'ען אין גע'טענה'ט פאר'ן בית-דין של מעלה:

(יוף קומט)

פון יודישען האנדווערקער-לעבען אין ראדאם.

נישט קוקענדיג אויפן לאנג דויערנדען און שארפען קריזיס וואס די הינגע האנדווערקער לעבען איבער, ווערט דאך געפיהרט א סיסטעמאטישע און אינטענסיווע פראיינס-ארבייט, עס קומען פאר אפטע פאך-פערזאמלונגען פון אלע פאכען, אויך ווערט עס ווערט אלזייטיג ארומגערעדט די לאגע פון די פאכען און די מיטלען, וועלכע קאנען פיל וועניג לינדערן דעם קריזיס.

א דאנק די ערהאלטענע בעפולמעכטיגונגען פון די קיעלצער האנדווערקער-קאמער, איז בעשלאסען געווארען א דורכצופיהרען די קאנטראלען פון די האנדוו.-ווערקשטעלען אום פעסט צושטעלען, צי זיי ווערען געפיהרט אויף א לעגאלען אופן.

עס איז פעסטגעשטעלט געווארען, אז א גרויסע צאל ווערקשטעלען ווערן געפיהרט דורך נישט קיין קוואליפיצירטע פערזאנען, וועלכע ברענגען אבער קאלאסאלע שאדענס די בעסטע האנדווערקער מאסען דורך זייער ווילדער קאנקורענץ אין ביליגע ארבייט.

אויף דער לעצטער געמיינזאמער קאנפערענץ פון די קלוב-פערוואלטונג און פארשטעהער פון די צעכען איז בעשלאסען געווארען צו פערקלענערן דאס מיטגליד'ס אבצאהל פון 1.50 זל. אויף 1 זל. אנהויבענדיג פון ערשטען ליטאפאד ד. י.

דעריבער דארפען די מיטגלידער, וועלכע זענען שולדיג מיטגליד'ס-אבצאהל סיסטעמאטיש יעדען חדש צאהלען א טייל אויפן חוב אום אזוי ארום מיט דער צייט צו רעגולירען דעם מיטגלידס-אבצאהל.

די פארשטעהער פון די צעכען האבען גאראנטירט פארן פינקטליכען צאהלען פון מיטגלידס-אבצאהל און האבען אויך פארזיכערט צו בעמיהען זיך ארייננציהען אין די צעכען א גרויסע צאל מיטגלידער.

וואס הערט זיך מכח דעם יודישען שפיטאל?

זיינער צייט האבען מיר געבראכט א ידיעה, אז דער צווישען-קאמונאלער שפיטאל-פארבאנד זאל זיך אויפלעזען און זיך אינגאנצען ליקווידירען.

צום דאזיגען פערבאנד האבען די לעצטע יאהרען געהערט אלע יודישע שפיטעלער, אויך דאס יודישע ארייננגערעכענט.

די יודישע כלל-פערזארגער זענען געווען צופריעדען דערמיט וואס מ'האט אראבגענומען פון זייערע פלייצעס דאס יודישע שפיטאל, וואס פערנעמט שוין ניט קיין ספעציעלע פאזיציע אין קהלה-בודזשעט. נאר ווערט אויסגעהאלטען פון דערמאנטען פערבאנד.

מיט איין זאך איז דאס טאקע געווען א מעלה, עלעהיי די יודישע קהלה איז בעפרייט געווארען צו צאהלען ספעציעל אויפ'ן שפיטאל און די יודישע בעפעלקערונג איז אזוי-ארום נישט געווען בעלאסטעט צו בעצאהלען א דאפעלטען שטייער אויף „שפיטאלניצטווא“. אבער פון דער צווייטער זייט האט עס געהאט א חסרון. מיט'ן בעפרייען זיך פון שפיטאל-פליכט איז אויך פערשוואונדען די דעה פון יודישען קהל און ביי אינעמען יודישע קראנקע האט זיך געלאזט וועניג פיהלען, אז דאס יודישע שפיטאל איז נישט מעהר אין יודישע הענד...

מיר האבען שוין מיילאנג איבערגעגעבען וועגען די שוועריגקייטען וואס יודישע קראנקע האבען אנגעטראפען ביים אנגענומען ווערען אין יודישען שפיטאל. דאס איז א בעזונדער קאפיטעל פאר זיך וועגען וועלכען ס'וועט נאך אויסקומען צונעמען א ווארט.

די יודישע בעפעלקערונג, קאן מען נישט זאגען, אז זי זאל פון גארנישט האבען געוואוסט. איבעריגענס האבען מיר אויפמערקזאם געמאכט און גאר בעזונדערס האבען מיר לעצטענס געגוג אפעלירט און געוועקט נאכדעם ווי צו אונז איז געגאנגען שמיעות, אז דער פערבאנד ווערט אויפגעלעזט. אבער ראדאם, דאס יודישע ראדאם האט שוין אזא טבע: זעהען הערען און שווייגען, אפילו דאן ווען ס'ריהרט-אן דעם חומ-השדרה פון יודישען, געזעלשאפטליכען לעבען. אויף ראדאם איז מיט רעכט געזאגט געוואָרען דאס בעקאנטע טעלק'ס ווערטעל: „ניעך בעדזיע אקאלא מניע— זבי ניע ווסימניע“

די יודישע בעפעלקערונג מאכט זיך כלא ידעה; די קהל'שע פערזארגער האבען „וויכטיגערע“ ענינים צו „זאלאטוויען“ און דאס יודישע שפיטאל האט נאך נישט, ווי מען זאגט קיין מאטען אז מ'זאל וויסען קלאר און גענוי, אז עס געהערט צו דעם און דעם.

וואס אנ'אמת ווייסט די גאנצע שטאדט אזוי יודען און נישט-יודען, אז דער פרעכטיגער בנין פון יודישען שפיטאל איז אויפגעשטעלט געווארען פון יודען און יודיש געלד; אז דער פונדאטאר, שעפער, גרינדער און בויער פון דער דאזיגער גראנדיעזע געביידע איז געווען די בעוויסטע און רימפולע פאמיליע בעקערמאן. עס פעהלט נאר א געוויסע פראצעדור אין ברענגען אין ארדנונג די פארמעלע זייט. אבער וואס קומט ארויס, אז די שטאדט טהוט גארנישט אויף דעם געביעט.

איצט איז שוין א בעשטעטיגטער פאקט אז דער שפיטאל-פערבאנד איז ליקווידירט געווארען, און ווי מען שמועסט זאלען פון ניי-יאהר אן, ד"ה פון 1932 די שפיטעלער איבערגעהן צום מאגיסטראט. אין צוזאמענהאנג מיט דער דאזיגער ענדערונג קורסירען אין שטאדט קלאנגען, אז די כירורגישע אבטיילונג פון יודישען שפיטאל זאל סקאסירט ווערען. דאס זעלבע הערט מען אויך בנוגע די וואהנונגען פון יודישע שפיטאל-אנגעשטעלטע, אז זיי זאלען פערוואנדעלט ווערען אין אמבולאנסען-איינריכטונגען.

לויט די דאזיגע שמועות איז קענטיג א טענדענץ צו ענטיודישען דאס יודישע שפיטאל. — אבער דאס יודישע ראדאם ווייסט און הערט פון אלעם און מאכט זיך נישט וויסענדיג און קיינעם אינטערעסירט נישט דער גורל פון אזא וויכטיגע יודישע אינסטיטוציע.

עס געהט צו ניי יאהר

וואו וועט דער ארימער סוחר נעמען אויף א פאטענט?

עס דערנעהנטערט זיך דאס ניי-יאהר דער ארימער סוחר ווערט געשטעלט פאר דעם מוז צו בעזארגען זיך מיט א נייעם פאטענט, אנדערש פערלירט ער די מעגליכקייט צו האלטען אפען זיין געשעפט. טרייסטען זיך מיט האפנונג, אז מען וועט אבלעגען, אז מען וועט אבלעגען, אז מען וועט קאנען אויסקויפען האלבע פאטענטען און ד. גל. האט די פראקטיק בעוויזען, אז דאס זענען פוסטע איינרעדענישען.

דארף מען עפעס טוהן.

זעהען מיר אבער נישט, אז די געהעריגע פעראיינען זאלען דא פרובען ערנסט א טראכט געבען וועגען דעם ארימען סוחר. פאריגען יאהר האט מען געזוכט עצות און מיטלען, טיילווייז האט עס געהאלפען.

פארוואס-זשע זעהט מען נישט. אז מען זאל היינט עפעס אנהויבען צו טוהן?

די „חכמת-היד-געלעהרטע“ פון ווארשא האבען איך געזאלט קומען אויף א גאסטראל קיין ראדאם.

נאך די טרויעריג-בעריהמטע ארויסטריטען אין ווארשא פון די ענדעקישע סטודענטען וואס האבען זיך בעזונדערס אויסגעצייכענט מיט זייער „גאונות“ און וויסענשאפט'ס-קענטניש אויפ'ן געביט פון „חכמת-היד“, האט מען אויך אין ראדאם גערעדט, אז זיי וועלען קומען אויף א קבלת-פנים אויך אהער אום צו ווייזען זייערע אקאדעמישע דערגרייכונגען פון 20-ען יאהר-הונדערט...

נאך די טרויעריגע געשעהענישען אין ווארשא, ווילנא. האבען זיך אין ראדאם דעם פערגאנגענעם פרייטאג פערשפרייט קלאנגען, אז אויף צומארגענס שבת וויל מען אויך די ראדאמער יודען מהנה זיין מיט א פארציע סטודענטישע וויסענשאפט אויפן ווארשאווער נוסח. אינטערעסאנט איז, אז מ'האט אנגערופען פינקטליך די שעה ווען די ענדעקישע וויסענשאפטלייט וועלען אנהויבען די עקספערימענטען פון זייער אזוי „העררליך“ „אויסגעטשוויטשעטער“ חכמת-היד. מ'האט געזאגט, אז פונקט 4 אזייגער שבת נ. מ. צו מנחה, ווען יודען גרייטען זיך צו מאכען אן הבדלה צו דער פולער וואך, וועלען זיי מאכען א „פעטשאנטעק“ מיט א פרעהליכען „גוט-וואך סבעקטאקל“.

ווי מען האט דערצעהלט האט מען געזאלט טאקע בעמערקען דעם זעלבען שבת אומשפאצירען איינציגע פייגע לייט סטודענטלעך בלע"ז, משולחים מסתמא פון דער נדינער פירמע „אקאדעמיקוט ענדעקמיס כוליגאנימוס“ אין ווארשא, צו יענער טייל ראדאמער שול יוגענד מיט וועלכער זי איז אין איין „אידעאישער“ חבר'שאפט...

ווייזט אויס, אז אין ראדאם האבען זיי נישט געפונען קיין גינסטיגען אבזאצמארק פאר זייער תורה. אזוי גיך ווי זיי זענען געקומען. נאך שנעלער האבען זיי זיך אבגעטראגען מיט צראבגעלאזטע נעז ברענגענדיג אהיים קיין ווארשא אנישט פויגעלדיגען גרוס, אז „מיט ראדאם איז ניקס צו מאכען.“

א סברה, אז אויך צו דער פאליציי זענען דערגאנגען די זעלבע קלאנגען און דעריבער איז געווען צו בעמערקען א וואכזאמע אבסערווירונג און א פער

שטאַרקע שמירה מצד דער פּאָליציי אין די טעג פון שבת און זונטאג; און פון די פּלענער פון יענע מיסטיינס-געזאָגטע צוקונפטיגע „תלמידי-חכמים" איז נעבעך גאָרנישט געוואָרן.

א שאָד געווען די הוצאות און די באַהן-בילעטען וואָס די גרינע פירמע האָט אויסגעגעבן.

וועלענדיג נקמה נעמען אין פאָטער האָט ער גע-שאָסען אויף צוויי קליינע קינדער.

דער מערדער וועט געשטעלט ווערען פאַר א שטאַנד-געריכט — דאָס וועט זיין דער ערשטער שטאַנד-געריכט אין ראַדאָם,

אין דאָרף יעזשאָווא-וואָלא (נישט ווייט פון ראַדאָם) האָט פּאסירט א שוידערליכער פאַל, וואָס האָט אויפגע-רודערט די גאנצע דאָרפישע בעפעלקע-רונג פון ארום.

אין זעלבען דאָרף וואָהנט דער לאַנדווירט פראַנצישעק מראָזעק מיט זיין פרוי און זעקס קליינע קינדער.

דעם פערגאַנגענעם שבת איז מראָזעק מיט זיין גאַנצע פאמיליע געזעסען ביים טיש. דאָס איז געווען ארום 7 אזייגער אין אָוונד. פּלוצלינג האָבען זיך דער-הערט עטליכע רעוואָלווער-שאָסען און צוויי קוילען האָבען זיך דורכגעריסען אין פענסטער. אין דעם מאָמענט האָט זיך דערהערט א יאָמערליך קרעכצען פון די קינדער.

די קוילען האָבען געטראָפען דאָס 12-יעהריגע מיידעלע אין דער זייט און דעם 4-יעהריגען יונגעלע אין קאָפּ.

איינגעטונקען אין א טייך בלוט האָט מען ביידע קינדער מאָמענטאַל אָבגע-פיהרט אין יודישען שפּיטאָל און דאָ נישט קוקענדיג אויף די פיעל בעמיהונ-גען פון ד"ר קאָלאָדנער זענען ביידע קינדער געשטאָרבען זונטאָג אין דער פריה.

די וואונדען, וואָס די צוויי קליינע קינדער האָבען בעקומען, זענען געווען שטערבליכע און קיין שום רעטונג האָט נישט געהאָלפען.

ס'איז נים אוועק קיין גאנצע צוויי שעה און אויפ'ן אָרט פון בעסטיאַלען מאָרד איז מיט א אויטאָ אָנגעקומען די היגע פּאָליציי, וועלכע איז תיכף, טראָץ דער גרעדיכטע פינסטערניש, וואָס האָט גע-הערשט אין דאָרף, צוגעטרעטען צו אַן'ענערגישע אויספאָרשונג. וועלכע איז אָבער אין אָנפאנג געווען איינגע-היללט אין א געהיימען שלייער.

אויף די גאַנצע ארומיגע בעפעלקע-רונג איז אויפגעציטערט געוואָרען און אין ערשטען מאָמענט געווען איינגאנצען דעזאָריענטירט. נישט ווייסענדיג אויס-צוקלערען דאָס רעטעניש פון שרעקלי-כען מאָרד איבער די צוויי קליינע אומשילדיגע קינדער.

די פּאָליציי איז אָבער נישט אָבגע-טרעטען פון אָרט אזוי לאנג ב'יז זי איז נאָך אַן'אינטענסיווע אויספאָרשונג'ס-אקציע געקומען ענדליך אויף די שפּו-רען פון מערדער. עס איז ארעסטירט געוואָרען א געוויסער בורסקי, אויך א איינוואוינער פון זעלבען דאָרף, אויף וועמען די אויספאָרשונג האָט געוואָר-פען א שטאַרקען חשד.

דער פערהאַלטענער בורסקי, טראָץ די פיעל בעווייזען פון זיין שולד, האָט זיך אנטקעגען געשטעלט אין עקשנות'דיג גע'טענה'ט, אז ער ווייסט פון גאָרנישט און אז ער האָט נישט אויסגעפיהרט דעם מאָרד.

די פּאָליציע האָט איהם אָבער שוין נישט אָבגעלאָזט און ווייטער געפיהרט א גרינדליכע אויספאָרשונג, וועלכע האָט פעסטגעשטעלט פאָלגענדע פאַקטען:

אין קריטישען טאָג האָט זיך בורסקי אומגעקעהרט א היים פון דאָרף קאָוואַ-לי אין אָוונד. ער האָט זיך דאַן צע-קריגט מיט'ן ווייב און אוועק פון שטוב, וואוהין ער איז צוריקגעקומען אין א האַלבע שעה ארום. ווי נאָר גורסקי איז געקומען צו זיך אויפ'ן הויף האָט זיך דערהערט א שאָס פון א רעוואָל-ווער אין א גרויס געוואַלד פון גורסקי וועלכער האָט גערופען נאָך הילף און געמאַכט קולות, אז מ'האָט אויף איהם געמאַכט אַנ'אַנפאַל.

די שכנים וואָס זענען זיך אויף זיי-נע געוואַלדען צונויפגעלאָפען, האָבען אין תחילת איהם געגלויבט, אָבער נישט לאַנג נאָכדעם איז אָנגעקומען פּאָליציי, וועלכע האָט זיך גלייך אָרי-יענטירט, אז די גאַנצע מעשה איז אַנ' אויסגעטראַכטע און, אז דאָס האָט בור-סקי אינסצעניזירט אַנ'אַנפאַל איבער זיך אליין.

די ווייטערדיגע אויספאָרשונג האָט בעוויזען, אז אין בורסקי האָט שוין פון לאַנג געברענט א פייער פון נקמה צו זיין שכן מראָזעק, וועמען ער האָט בעטראַכט פאַר שילדיג אין אַלע זיינע אומגליקען.

נאָך לאַנג פאַרשען האָט זיך בורסקי מודה געווען און האָט דערציילט דעם גאַנצען פערלויף פון טראגישען אָוונד.

נאָך דער מחלוקה מיט'ן ווייב האָט בורסקי ארויסגענומען פון א בעהעלטע-ניש א רעוואָלווער און איז אוועק אונ-טער'ן פענסטער פון מראָזאָק'ס הויז. ציעלענדיג צו מראָזאָק'ן האָט ער גע-געבען דעם ערשטען שאָס. אָבער נישט געטראָפען. דאַן האָט ער געגעבען א צווייטען און דאָ האָט ער שוין יאָ גע-טראָפען, אָבער ווידער נישט אין מראָ-זעק'ן, נאָר די קויל האָט געשפּאָלטען דעם קאָפּ פון קליינעם יונגעלע און אריין אין דער זייט פון מיידעלע.

מראָזעק האָט זיך בעהאַלטען אונ-טער'ן טיש און זיין פרוי האָט פערלאָ-שען דעם לאָמפּ. זעהענדיג, אז מראָ-זעק ליגט אונטער'ן טיש האָט דער מערדער געמיינט, אז ער האָט איהם דערשאָסען. אויספיהרענדיג איבער איהם זיין נקמה-אַקט און ער איז זיך רוהיג אהיימגעגאַנגען, גאָרנישט סיח-לענדיג. אז ער האָט גאָר ערמאָרדעט צוויי אומשולדיגע קינדער.

דער מערדער וועט, וואָהרשיינליך געשטעלט ווערען פאַר א שטאַנד-גע-ריכט, וואָס וועט זיין דער ערשטער אויפ'ן ראַדאָמער געביעט.

גרויסע פאָרבערייטונגען צום חבת ציון און ביל"ו-יובילעאום.

דער הויפּט יובל-קאָמיטעט, וועלכער איז לעצטענס געשאַפען געוואָרען אויף דער פערזאַמלונג פון די טעטיגע חוב-בי-ציון אין וואַרשא איז שוין צוגע-טרעטען צו א ענערגישע ארבייט, וועל-כע ווערט געפיהרט לויט א אימפּאָ-זאנטען פּלאַן און בעצוועקט די אורוכ-פיהרונג פון די גרויסע יובל פייערונגען אין גאַנצען לאַנד. איבעראַל אין דער פּראָווינץ ווערען געשאַפען ארטיגע יו-בל-קאָמיטעטען, וועלכע וועלען שטעהען אין א ענגען קאָנטאַקט מיט'ן הויפּט יובל-קאָמיטעט און אין איינקלאַנג מיט זיינע אָנווייזונגען ארורכפיה'ען מיט דער הילף פון די חובבי-ציון און על-טערע ציונים די אינדיווידועלע זאַמעל-אַקציע פאַר'ן קרן-קימת.

אויפ'ן באַדען, וועלכער וועט אויס-געלייזט ווערען דורכ'ן קק"ל אויף די געזאַמעלטע געלדער, וועט געגרינדעט ווערען דער כפר חבת-ציון (ביל"ו).

די דאָזיגע ערהאָבענע און קאָנקרע-טע אויפגאַבע -- דער אייפבוי פון'ם חבת-ציון דאָרף, האָט דערוועקט די ציו-ניסטען פון אַלע פּאַרטייען און ביי אַלע נאַצ'אָנאַל-געזאָנענע יודען א אק-טיווען אינטערעס פאַר דעם יובל-קאמ-פיין און אין צעהנדליגער ערטער (קוט-נא, קיעלץ, ביאַליסטאָק, קאָוועל א. א.) ווערען אָרגאַניזירט יובל - באַזאַרען, הגרלות, און אַנדערע א, ז, וו.

אין פיעל שטעדט האָבען די יובל קאָמיטעטען בעשלאָסען איינשרייבען אין „ספר הזהב" פון קק"ל די פער-שטאָרבענע ח׳ חבבי-ציון און פערזענ-ליכע ציונים, וועלכע האָבען געאַרבייט און געווירקט אין די פערשידענע שטעדט אין לאַנד.

די יוגענד אָרגאַניזאַציעס גרייטען זיך אויף א בעזונדערען אופן פייערען דעם דאָפּעלטען יובל. זיי גרייטען שוין צו פערשידענע אָוונדען, פייערליכע פערזאַמלונגען אז. וו.

דערביי ווערט אָרגאַניזירט די גרויסע יובל מאַסען-אַקציע אין די חנוכה טעג.

ווי עס איז צו זעהען זענען די פאָרבערייטונגען צו די יובל-פייערונגען און קאַמפּיין אין פולען גאַנג און ס'איז נישט קיין ספק, אז זיי וועלען ברענגען ענטשפּרעכענדע ממשות'דיגע רעזולטאַ-טען פאַר דער גרינדונג פון כפר חבת-ציון.

אַנפאַל אין פּאַרק

אין נייעם גאָרטען זענען די טעג עטליכע אומבעקאַנטע פּאַרשוינען בעפאַ-לען א געוויסען קאַראָל אייזענמאַן. דער אנפאַל האָט געהאַט א רויב צוועק. איי-זענמאַן האָט זיך נישט פערלוירען און זיך העלדיש פערטיידיגט געגען די אַנ-פאַלער. ער האָט זיי מנצח געווען, און דערביי באַקומען איינינע לייכטע וואונ-דען.

די פּאָליציי בעמיהט זיך אויסצוגע-פינען די אנפאַלער.

צוויי מאַשינען - געוועהר און טויזענד קוילען, וואָס זענען געווען בעהאַל-טען אין דרערד.

אין זאַנאַזשדושאַן האָט די קאָושע-ניצער פּאָליציי דורכגעפיהרט א רעוויזיע ביי א געוויסען יאַטשאַלסקי, געוועזענער טהוער פון פּ. פּ. ס. יעצט א מיטגליד פון „וויזוואָלעניע"

בעת דער רעוויזיע זענען געפונען געוואָרען צוויי מאַשינען-געוועהר פון סיסטעם „מאַקסים" און טויזענד קוילען.

יאַטשאַלסקי איז ארעסטירט און אין בערגעשיקט געוואָרען צו דער אויספאָר-שונג'ס-מאַכט.

די מאַשינען-געוועהר זענען געווען בעהאַלטען אין דער ערד. אין גאָרטען א מעטער טיעף זיי זענען געווען קאָנ-סערווירט אין וואַטאַלין און געלעגען אין אזעלכע זעק. וואָס לאָזען נישט דורך קיין פייכטקייט.

יאַטשאַלסקי איז א אייגענטימער פון א שפּייז געוועלב.

קעלצער אבטיילונג.

מחלוקה צוליב דער גבאות-פראגע אין דער שטאָדט-שוהל

אין דער שטאָדט - שוהל איז פאָרי-גען שבת אויסגעבראָכען אַ שאַרפע מח-לוקה צוליב דער גבאות-פראגע.

דער „אהי-עזר" קאָמיטעט, וואָס רע-כענט זיך אַלס דער פאַקטישער בעל-הבית פון דער שוהל האָט דעלעגירט אַ צייטווייליגען גבאי אויף 6 וואָכען כדי צו קאָנטראָלירען די טעטיגקייט פון גבאים-קאָמיטעט. היות ווי דער דאָ-זיגער בעשלוס איז אנגענומען געוואָרען אָהן דער הסכמה פון שוהל - קאָמיטעט, האָבען די מתפללים שבת נישט דער-לאָזט דעם אחי-עזר דעלעגירטען צו פערטיילען די עליות.

עס איז אויסגעבראָכען אַ סקאַנדאַל בעת וועלכען די מתפללים און די מיט-גלידער פון „אחי-אזר" קאָמיטעט האָבען זיך געגענזייטיג בעליידיגט.

עס איז געוואונשען, אַז דער ענין זאָל וואס גיכער ערלעדיגט ווערען בכדי עס זאָל נישט קומען צו אַזעלכע הצע-געס ווי פאָריגען שבת אין שוהל.

פערבאָטען דער קהלה-פערוואַלטונג זיך צו פער-נעמען מיט ענינים, וואָס אינטערעליגען נישט איהר קאָמפּעטענץ.

די קהלה-פערוואלטונג האָט זיינער צייט בעשלאָסען זיך צו ווענדען צום ראַטמאַנער-קלוב, וועגען אינטערווענירען צוזאַמען, אַז דער העברעישער אויפ-שריפט פון אנטיסעמיטישען אדוואָקאַט גושעגאושעווסקי אויף דער מאַרשאַל-קאָווסקא גאַס, זאָל בעזייטיגט ווערען. וועגען דאָזיגען בעשלוס האָט די פערוואַלטונג געמאָלדען דער סטאַראָס-טווע. היינטיגע וואָך האָט די קהלה בע-קומען אַ בריעף פון סטאַראָסטווע, אַז לויט'ן פאַראַג. 3 פון לעצטען קהלות-געזעץ איז פערבאָטען דער קהלה זיך צו פערנעמען מיט פראגען, וואס אינטער-ליגען נישט איהר קאָמפּעטענץ.

א אויטא-פּאַרפּאַל

מיטוואָך 8 פריה איז אויף דער אוי-טאָבוסען סטאַציע געשעהען אַ שרעקלי-כער פּאַרכאַל.

דער אויטאָ פון קאָנסטאַנטשאַק, וואס קורסירט קיעלץ-וואַרשא האָט ביים אָב-פאָהרען געגעבען אַ שטויס דעם 17-יעה-ריגען שלמה דוד זיעלאָני פון פינטשאָוו און איהם שווער פערוואונדעט אין קאָפּ.

א שרעקליכער מאָרד

אונטער קיעלץ. אין דאָרף גאַדלין, איז פאָריגע וואָך געשעהען אַ שרעקלי-כער מאָרד.

דער דאָרטיגער איינוואָהנער יאַן סטאַ-גאָלסקי האָט מיט אַ רעוואָלווער דער-שאָסען זיין שכן עדוואַרד גוראַל און זיינע 2 מינדעריעהריגע קינדער.

דער מאָרד איז געווען אַ נקמה-אקט דערפאַר, ווייל גוראַל האָט זיך אָבגע-זאָגט צו בעצאָהלען דעם מערדער אַ חוב פון 300 זל.

אלעבענס - טראַגעדיע, וואָס האָט דערפיהרט צו זעלבסטמאָרד.

נעכטען איז אין סוכעדניוו (קעלצער קרייז) בעגאַנגען זעלבסטמאָרד, דורך שיסען זיך, דער עקזעקוטאָר פון דאָר-טיגען גמינע-אמט, אלעקסאַנדער סערעק.

סערעק האָט זייט אַ לענגערע צייט געפיהרט אַ ליבע מיט נאטאליא שוויאַנ-טקאָוויטש, אַ טאָכטער פון אַ רייכען סוכעדניאָווער קריסט. מיט 3 טעג צוריק איז סערעק אָבגעזאָגט געוואָרען . פון זיין אמט. דער פאָטער פון דער שוויאַנט-קאָוויטש האָט דאַן ערקלערט, אַז ער וועט נישט דערלאָזען צו אַ חתונה אויב דער חתן וועט זיך נישט בעמיהען צו דיך צו בעקומען דעם אמט.

דאָס איז אָבער געווען אונמעגליך סערעק האָט זיך גענומען דעם גאַנצען ענין צום האַרצען און ער איז בעגאַנ-גען זעלבסטמאָרד.

וואָס יעדער סוחר און האַנדווערקער דאַרף וויסען?

א פּאָדאַטעק פון מעהל

גאָר אינגיכען געהט די רעגירונג איינפיהרען אַ נייעם פּאָדאַטעק, וואָס מ'וועט נעמען ספּעיעל פון מעהל.

פון יעדען קילאָ מעהל וועט גענו-מען ווערען אַ האַלבען גראָשען קאָנ-סומציע פּאָדאַטעק, אין פינאַנץ-מיניס-טעריום ווערט נאָך בעהאַנדעלט די פראגע ווער עס זאָל צאָהלען דעם דאָ-זיגען שטייער. צי זאָל מען איהם איינ-קאַסירען פון די מילען, אָדער דורך די די בעקערייען אין געוועלבער.

די הכנסה פון'ם דאָזיגען קאָנסומ-ציע שטייער זענען בעשטימט אויף צו דעקען די ריזיגע אויסגאַבען, וואָס די רעגירונג גיט אויס אויף די עקספּאָרט פרעמיעס פון תבואה.

מעהל-סוחרים

סוחרים, וואָס האַנדלען מיט מעהל און האָבען געצאָהלט ביז איצט נישט מעהר ווי אַ האַלב פּראָצענט אויב זיי האָבען געפיהרט האַנדעלס-ביכער, און בלויז איין פּראָצענט אויב אָהן ביכער. די מיל ווידער האָט געצאָהלט אומזאַץ-שטייער נאָך פון דעם לוין-געלד פאַר מאָלען,

דער נאָוועליזירטער אוסטאַוו פיהרט איין, אַז אַזעלכע סוחרים, וואָס לאָזען מאָלען זייער תבואה, וועלען מוזען צאָהלען איינס פּראָצענט אפילו ווען זיי פיהרען האַנדעלס ביכער.

לעדער-סוחרים

דאָס זעלבע וועט איצט זיין מיט לעדער-סוחרים, וואָס האָבען ביז איצט אויפגעקויפט רויה פעל און געלאָזט אויסאַרבייטען פערטיגע לעדער. ביז איצט האָבען הורטאָווניקעס מיט האַנ-דעלס-ביכער געצאָהלט פון די לעדער 1 פּראָצענט און די גאַרבעריי האָט גע-צאָהלט אומזאַץ-שטייער פון אַרבייטס-לוין. איצט וועט דער לעדער-הורטאָוו-ניק אפילו מיט די האַנדעלס-ביכער מו-זען צאָהלען פאַר אויסגעאַרבייטע לע-דער פון אייגענע רויהע פעל 2 פּראָ-צענט,

שטייער-הנחה פאַר בעקער

אלע בעקער, וואָס האָבען האַנדווער-קער-קאַרטען, וועלען צאָהלען אומזאַץ-שטייער נאָר איינס פּראָצענט. דאָס יעט חל זיין שוין פון 1-טען יאַנואַר 1932. סזעלבע וועלען צאָהלען איינס פּראָצענט די בעקער-געוועלבער וואָס געהערען צום בעקער.

דאַנקען בעקערס, וואָס האָבען נים קיין האַנדווערקער קאַרטען וועלען ווייטער צאָהלען 2 פּראָצענט.

די זעלבע הנחה ווערט איינגעפיהרט פאַר אנדערע וואַרשטאַטען פון שפּייז-אַרטיקלען וואָס האָבען האַנדווערקער-קאַרטען.

אלע האַנדווערקער

וועלכע האָבען האַנדווערקער-קאַרטען, וועלען צאָהלען פון 1-טען יאַנואַר 1932 צו אנדערהאַלבען פּראָצענט און פון 1-טען יאַנואַר 1933 וועלען זיי צאָהלען 2 פּראָצ. די, וואָס האָבען נישט קיין האַנדווערקער-קאַרטען וועלען ווייטער צאָהלען 2 פּראָצענט.

אָפּגעשאַפט די הנחה פאַר האַנדווערקער

האַנדווערקער, וואָס אַרבייטען מיט דער הילף פון איין אַרבייטער, אפילו מיט דער הילף פון אַ אייגענעם זוהן אָדער טאָכטער, וועלען פון 1-טען יאַנו-אַר שוין מוזען צאָהלען אומזאַץ שטיי-ער. ביז איצט זענען זיי געווען בע-פרייט. פון איצט אָן וועלען פון אומ-זאַץ-שטייער זיין פריי נאָר אַזעלכע האַנדווערקער, וואָס אַרבייטען גענצליך אליין אָהן שום מיטהעלפער.

וועגען מעלדען ליקווידירטע ווערקשטעלן

מיר מאַכען אויפמערקזאַם, דאָס אין פאַל פון ליקווידאַציע פון אַ ווערק-שטעל מוז מען מעלדען אין שטייער-אַמט און מאַגיסטראַט, פאַר נישט מעל-פאַר נישט מעלדען דראָהט אַ שטראָף ביז 1000 זל.

וועגן ליציטאַציעס פון פרעמד אייגענטום

דאָס העכסטע געריכט האָט אַרויס-געגעבען אַ דעציזיע, דאָס מען טאָר נישט סעקוועסטרירען און פערקויפען פאַר שטייערען פרעמד אייגענטום, ווי סחורה און מאַשינען, אַזעלכע ווערען זאָגאַר בענוצט דורך דעם שטייער-צאָהלער און געפונען זיך ביי איהם אין לאָקאַל. ביי אַזעלכע פאַלען מוז מען זאָפאָרט מעלדען אין דער קאַנ-צעלאַריע פון האַנדווערקער-פערבאַנד

ווען וועלען די ניי-געוועהלטע פּרנסים איבערנעמען די קהלה

אין אָנהויב זומער זענען פאָרגעקומען די וואַהלען פון דער קהלה און ביז'ן היינטיגען טאָג איז דער נייער ראט מיט דער פערוואַלטונג נאָך נישט טהעטיג.

ווי מען הערט זאָל דער ענין פון בעזעצען די פּרעזעסען-בענקלען ענדליך ערלעדיגט ווערען אין דעם ערשטען גרודזיען זאָל די נייע קה"ה אָנהייבען פונקציאָנירען.

Gabinet kosmetyczny

F. GOLSZTAJNÓWNY

zostal otwarty

Wszelkie zabiegi

wchodzące w zakres racjonalnej kosmetyki.

PIŁSUDSKIEGO 13 m. 6.

GAZOWNIA

MIEJSKA

פערקויפט

הורט און דעטייל

פּרעפּאַרירטע סמאָלע — קארבאָלינעאום

גראָבען און דראָבנען קאָקס

צו זעהר ביליגע פרייזען

פיהרט אויס

גאז-אינסטאלאציעס און הויז בעלייכטונג

באָד אייוועלער

קיכלעך צו קאָכען

אייוועלעך צו הייצען

ווענדען בעדארף מען זיך

Gazownia Miejska

Młodzianów — Tel. 1134, — Skrz. p. 28.

בעקאַנטמאַכונג.

די געזעלשאַפט „לינת הצדק" מאכט בעקאנט די ראדאָמער יודישער בעפעלקערונג. אז זונטאג דעם 6 דעצעמבער (גרודזיען) ל. י. ב. חנוכה 6 אזייגער אָווענד קומט פאָר אין אייגענעם לאָקאל (רווינסקא 1)

די ציהונג פון דער פאנטעז-לאָטריע

איינגעאָרדענט דורך דער א. ד. גמזעל.

דערביי ווערט געמאָלדען, אז די, וועלכע חילען גענוסען פון דער לאָטעריע און האָבען נאָך נישט איינגעצאָהלט פאר די בילעטען, אז זיי מוזען פאר אזעלכע איינצאָהלען אין לאָקאל פון דער געזעלשאַפט שפּעטסטענס ביז'ן 3 גרודזיען. אין געגענפאל וועלען זייערע בילעטען אנולירט ווערען. גלייכצייטיג ווערט געמאָלדען, אז דער טערמין פון דער ציהונג איז שוין א ענטגילטיגער.

מיט כבוד

פערוו. „לינת-הצדק" ראדאָם.

אכטונג!!!

די נייעסטע פאַסאָנען — מעבעל פון פאָלגענדע מאַטעריאַלען:

ווענגערסקע יעשאָן, זלאָטאָ בוקאָוע, פּיראַמידען, זשעברא, מאָכאן און יעשאָן.

——— אויף גוטע בעדינגונגען. ———

דאָס אלעס ווערט אויסגעפערטיגט ביי דער פירמע קליין, זשעראָמסקי 26

Kino Dzwiękowe „NOWE CZARY"

פון מיטוואָך דעם 18-טען ה. ח.

ווערט דעמאָנסטרירט דאָס בעריהמטע בילד

א. „Sewilla Miasto Miłości"

מיט'ן אנטהייל פונ'ם בעליבטען פילם-ארטיסט

RAMON NOWARRO

איבערן פּראָגראַם: הערליכע קלאנג דאָדאַשקעס

Kino Corso Rewja w Radomiu

פון דאָנערשטאָג דעם 19-טען ה. ח. ווערט דעמאָנסטרירט

— — דאָס בילד — —

Lady Hamilton

מיטן אנטייל

פון די בעקאַנטע אַרטיסטען

Liana Haid

i Konrad Veidt

Na Scenie

Tylko za Gotówką

און 10 הערליכע נומערן

אונטער די לייטונג

F. Kalinowski.

וואַרנונג.

איך בין מזהיר דעם לאָקאטאָר ה' מאטיל ראדאָמסקי פון שפּאציר גאַס 24 ער זאָל ערלעדיגען דאָס דירה-געלר מיט פאַרשידענע צוגאָב-קאָסטען פאר איין און א האַלב יאָהר. אויבוואָהל איך האָב איהם שוין געשיקט א התראת בית-דין און זאָגאר ארויסבעקומען שוין אויף איהם א עקסמיסיע. יעדאָך וועלענדיג אויסמיידען יעדען פּתחון-פה גיב איך איהם די לעצטע התראה פאָר דער עפענטליכקייט באם ער וועט נישט ערלעדיגען דאָס וואָס קומט ביי איהם ביז דעם 1ען גרודזיען וועל איך זיין געצוואונגען אויסציפיהרען די עקספּיסיע.

מיט אַכטונג

בנימין הורוויץ.

Redaktor CH. M. HERC

Druk Wyd. „Radomer-Kielcer Leben, Radom, Sawarlikowska 20